మరో 'సైనిక' ముప్పు

పాకిస్తాన్ ప్రజలకు సైనిక పాలన కొత్త కాదు. అయితే, ఈ పాలనలో వాళ్ళు ఎప్పుడూ సుఖంగా వున్నదీ లేదు. అయినా, విచిత్రంగా ప్రజల్లో సైనికపాలన పట్ల అంతగా వ్యతిరేకత వ్యక్తం కావడం లేదు. దీనికి అనేక కారణాలు వున్నాయి. అమెరికా 'పెద్దన్న' పాత్ర అందులో ముఖ్యమైనది. ఈ పరిణామాలన్నింటీ విశ్లేషిస్తూ అందిస్తున్న ప్రత్యేక వ్యాసం....

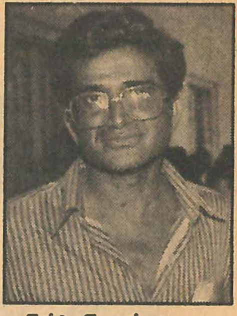

బాల్‌గోపాల్ ప్రత్యేకవ్యాసం....

అయూబ్‌ఖాన్,యాహ్యాఖాన్, జియా ఉల్ హక్ ఇప్పుడు పర్వేజ్ ముషర్రాఫ్- మొన్నటి 17వ తేదీన పాకిస్తాన్‌లో జరిగిన ఘటన గతంలోనూ జరిగింది. ప్రతీసారీ, విచిత్రంగా, సైనికాధికారులు ప్రజాస్వామ్యాన్నీ ప్రజాప్రయోజనాలనూ రాజకీయ నాయకుల నుండి కాపాడడంకోసమే తాము అధికారాన్ని హస్తగతం చేసుకున్నామని ప్రకటించారు.

నవాజ్‌షరీఫ్ ప్రజాస్వామ్య సంస్థలతో ఆటలాడుకున్నాడనీ, వాటిని ధ్వంసం చేసాడనీ, పాకిస్తాన్ ఆర్థికవ్యవస్థ పతనం అంచున ఉందనీ పర్వేజ్ ముషర్రాఫ్ అన్నాడు. రాజకీయ విభేదాలూ వర్ణ విభేదాలూ, విడిచిపెట్టి పాకిస్తాన్ ప్రజలు 'సైనిక ఉన్నతాధికారిగా నువ్వు జోక్యం చేసుకోవాలి' అని తనపైన ఒత్తిడి పెడుతున్నారనీ తాను ఈ విషయాన్ని నవాజ్ షరీఫ్ దృష్టికి తీసుకుపోయి జాగ్రత్తగా మసలుకొమ్మని హితవు చెప్పాననీ, అయినా అతనికి జ్ఞానోదయం కలగకపోవడంతో ఇంక జోక్యం చేసుకోకతప్పదనీ ముషర్రాఫ్ అన్నాడు.

ఇది అబద్ధమని కొట్టిపారేయవలసిన అవసరం లేదు. ఎంత దిగజారిన ప్రజాస్వామ్యమయినా అత్యుత్తముడయిన నియంత పాలనకంటే కాంక్షనీయమనడంలో సందేహమక్కరలేదు. ఎందుకంటే ప్రజాస్వామ్యాన్ని చక్కదిద్దే అవకాశం ఎంతోకొంత మేరకు ప్రజలకుంటుంది. నియంత తొలినాడు ఉత్తముడయినా అతను దిగజారితే ప్రజలేమీ చేయలేరు.

అయినప్పటికీ ప్రజాస్వామ్యాన్ని దిగజార్చిన నాయకులనుండి పాకిస్తాన్ సమాజాన్ని కాపాడే రక్షకులుగా సైనికాధికారులు దశాబ్దానికొకసారి ముందుకు రావడం, ప్రజలు వారిని ఏదో ఒక మేరకు ఆదరించడం పాకిస్తాన్‌లో జరుగుతూనే ఉంది. తమ 'క్రమశిక్షణాయుతమైన' పరిపాలనతో భష్టుపట్టిన పాకిస్తానీ సమాజాన్ని క్షాళన చేసి తిరిగి ప్రజాస్వామ్యానికి అప్పగించే సామాజిక వైద్యులుగా ఆ దేశ సైనికాధికారులు తమను తాము భావించుకుంటారు. ప్రజలలోనూ ఆ భావనకు కొంత ఆమోదం ఉంది.

వాస్తవం ఇంత సుందరంగా ఉండదు. దిగజారుడుతనం రాజకీయనాయకులలోనే కాదు, సైనికాధికారులలోనూ ఉండగలదు. పైగా రాజకీయ పార్టీలపైన, నాయకులపైన ప్రజల అదుపు ఏదో ఒక మేరకు ఉంటుంది. సైనిక పాలనపైన ఎటువంటి అదవూ సాధ్యం కాదు. ఇది తెలిసినప్పటికీ, రాజకీయ పార్టీల అవినీతినీ, అధికార దుర్వినియోగాన్నీ చూసి విసిగిపోయిన ప్రజలు సైనిక పాలనలో విరుగడు చూసుకోవడం కద్దు. మనదగ్గర కూడా ఆ కోరిక తరచు వినపడుతూ ఉంటుంది.అదృష్టవశాత్తు అది వాస్తవరూపం తీసుకునే పరిస్థితులు భారదేశంలో లేవు.(ఇప్పటి దాకా!)

పాక్ టీవీ కేంద్రాన్ని అదుపులోకి తీసుకుంటున్న సైన్యం

సైనిక నియంతల పాలన ఎంత హానికరంగా ఉండగలదనడానికి పాకిస్తాన్‌ను గతంలో పరిపాలించిన యహ్యాఖాన్, జియాఉల్‌హక్‌లను ఉదాహరణగా చూపించవచ్చును. తూర్పుబెంగాల్ ప్రజల జాతీయ ఆకాంక్షలను యహ్యాఖాన్ అర్థం చేసుకోలేక మూర్ఖ బలప్రయోగంతో ఆ సమస్యను పరిష్కరించాలని ప్రయత్నించడం బంగ్లాదేశ్ ఆవిర్భావానికి దారితీసింది. పాకిస్తాన్ ప్రజాస్వామ్య సంప్రదాయాలు బలంగా అభివృద్ధి చెందిఉంటే అది జరిగేది కాదు.

జియాఉల్‌హక్ అందరికంటే ఎక్కువ కాలం పరిపాలించిన సైనిక నియంత. ప్రజల అభీష్టంతో నిమిత్తం లేకుండా అతను పాకిస్తాన్ రాజ్యాన్ని మత రాజ్యంగా మార్చే ప్రయత్నం చేసాడు. పాకిస్తాన్ ప్రజలెవ్వరికీ ఇది ఇష్టం లేదని కాదు. మతరాజ్యాన్ని ఆదరించిన వారూ, కోరుకున్నవారూ అక్కడ చాలామందే ఉన్నారు. కానీ అది పాకిస్తానీ సామాజిక జీవితంలో అత్యంత ప్రబలమైన రాజకీయ కాంక్ష అనడానికి ఆధారమేమీ లేదు. రకరకాల మతశక్తులు పాకిస్తానీ రాజకీయాలలో మొదటి నుండి చురుగ్గా పాల్గొంటున్నప్పటికీ ప్రజలు ఎక్కువ ఉత్సాహంగా స్పందించింది భుట్టో అందిచ్చిన 'రొటీ, కపడా ఔర్ మకాన్' (కూడు, గుడ్డ, నీడ) అన్న నినాదానికే. మనదేశరాజకీయాలలో . ఇందిరాగాంధీ

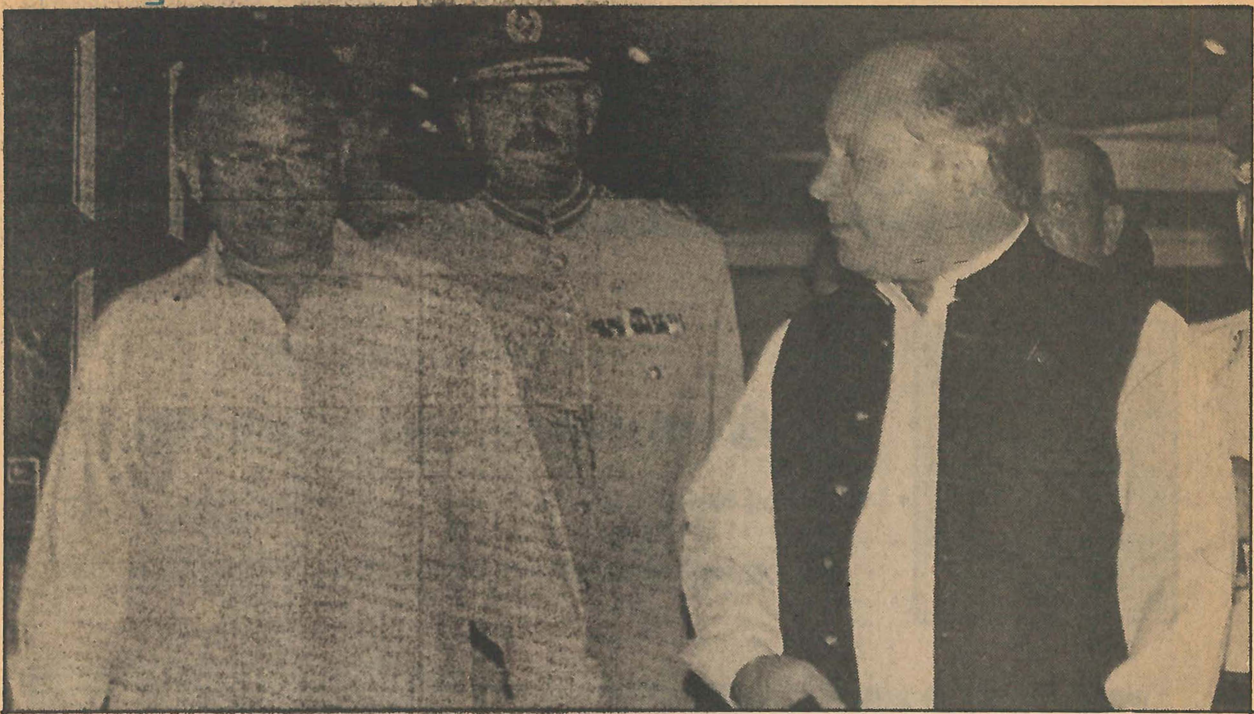

కార్గిల్ యుద్ధసమయంలో పాక్ ప్రధాని నవాజ్ షరీఫ్‌తో ఫర్వేజ్ ముషర్రాఫ్

'గరీబీహఠావో' నినాదం లాంటిది పాకిస్థాన్ రాజకీయాలలో భుట్టో ఇచ్చిన ఈ నినాదం.

జియాఉల్ హక్ ప్రవేశపెట్టిన మతరాజ్య భావన మాత్రం కాలక్రమంలో బలపడింది. దానిని గట్టిగా వ్యతిరేకించే ప్రయత్నం చేసినప్పటికీ దానిని తిప్పికొట్టడానికి వారి బలం చాలలేదు.

ఇప్పుడు సైనిక పాలన స్థిరపడితే ఈ మతరాజ్య పోకడలు మరింత బలపడే ప్రమాదం ఉంది. ప్రమాదం అంటే మనకు ప్రమాదం అనికాదు. పాకిస్తాన్‌లో ఏంజరిగినా దాని ప్రభావం మనదేశం మీద ఏ విధంగా ఉంటుందో అని మాత్రమే ఆలోచించడం మనకు అలవాటయి పోయింది. అది న్యాయం కాదు. మనకు ప్రపంచంలోని వేరే ఏ దేశం కన్నా పాకిస్తానీలు అత్యంత సన్నిహితులు. మనం ఆ దేశంలో వచ్చే ఏ మార్పు గురించయినా ఆందోళన చెందవలసింది ఆ దేశం ప్రజలపైన ఏరకమైన ప్రభావం వేస్తుందని.

ఇప్పుడు పాకిస్తాన్‌లో మతరాజకీయాలంటే అర్థం కేవలం ఎన్నికలలో ముస్లింలీగ్ ప్రభావం, జమాతె ఇస్లామీ ప్రభావం అని కాదు. పాకిస్తాన్ పరిస్థితి అంతకంటె కూడ బాగా దిగజారింది. సాయుధ మతరాజకీయ మిలిటెంట్లు ఆ దేశంలో ప్రతీగల్లీలో ఉన్నారు. సెక్యులర్ ఆలోచనలకు కేవలం రాజకీయ గండం కాదు, భౌతిక గండం తీవ్రంగా ఉంది.

ఇస్లాం పేరుమీద పనిచేసే మిలిటెంట్లే కాక, ఇస్లాంలోని మత శాఖలయిన సున్నీ మిలిటెంట్లు, షియా మిలిటెంట్లు ప్రతీ ఊరిలోనూ ఉన్నారు. వీరి పరస్పర సంహారం తీవ్రస్థాయిలో ఉంది. పాకిస్తాన్‌లోని ప్రధానమైన శాంతి భద్రతల సమస్యలలో ఇదొక్కటి.

పాకిస్తాన్ ఇస్లామిక్ తీవ్రవాదాన్ని ప్రోత్సహించడం పట్ల అమెరికా ఈ మధ్యకాలంలో కొంత అసంతృప్తి వ్యక్తం చేస్తున్నదిగానీ పాకిస్తానీ సమాజం ఈ దిశలో పోవడానికి అమెరికాదే ప్రధాన బాధ్యత. ఆఫ్ఘనిస్తాన్‌ను సోవియట్ ప్రభావం నుండి బయటపడేయడానికి అమెరికా పనిగట్టుకొని ఆ దేశంలో ఇస్లామిక్ మిలిటెన్సీని ప్రోత్సహించింది. కమ్యూనిస్టు పార్టీ పాలనకు మతతత్వాన్ని విరుగుడుగా ఎంచింది. ఆఫ్ఘనిస్తాన్‌లో సోవియట్ అనుకూల రాజ్యాన్ని కూలదోసిన ఇస్లామిక్ పోరాటకారులు ప్రధానంగా తర్ఫీదు పొందింది పాకిస్తాన్‌లో. అమెరికాకు తెలిసి ఇది జరిగింది. అమెరికా ప్రోత్సాహంతోనే జరిగింది. కాలక్రమంలో పాకిస్తాన్ 'ముజాహిదీన్'లను (ఇస్లామిక్ విముక్తి పోరాటకారులను) ఉత్పత్తి చేసే ఫ్యాక్టరీ అయింది.

కార్గిల్‌లో పాకిస్తాన్ చేసిన సాహసం, పెరిగిన ఈ మతవాదపు ఒత్తిడి ఫలితమేనని అందరికీ తెలుసును. ఆ సాహసానికి వ్యూహకర్త పర్వేజ్ ముషర్రాఫ్. సాధారణ పౌరపాలనా బాధ్యతలు నిర్వహిస్తున్న వారికి ఆ సాహసం పెద్దగా రుచించి ఉండదు.

దీనివల్ల అమెరికా ప్రయోజనం నెరవేరింది కానీ పాకిస్తాన్ నాశనం అయింది. ఆ దేశంలో ఇప్పుడు రకరకాల సాయుధ బలగాలు ప్రజాజీవితాన్ని శాసిస్తున్నాయి. అనేక మతరసాలు మిలిటెంట్ల తయారీకి కేంద్రాలయ్యాయి. అఫ్ఘానిస్తాన్‌లో ప్రస్తుతం రాజ్యమేలుతున్న తాలిబాన్ ఇక్కడే తయారయింది. ఇప్పుడు తాలిబాన్ ప్రభావం పాకిస్తాన్ సామాజిక జీవితంపైన మరీ ఎక్కువై పోయిందని ఆ దేశంలోని ప్రజాతంత్ర వాదులు, లౌకికవాదులు మాత్రమే కాదు, మరీ తీవ్రవాదులు కాని సాధారణ మత వాదులు సహితం ఆందోళన చెందుతున్నారు.

కార్గిల్‌లో పాకిస్తాన్ చేసిన సాహసం, పెరిగిన ఈ మతవాదపు ఒత్తిడి ఫలితమేనని అందరికీ తెలుసును. ఆ సాహసానికి వ్యూహకర్త పర్వేజ్ ముషర్రాఫ్. సాధారణ పౌరపాలనాబాధ్యతలు నిర్వహిస్తున్న వారికి ఆ సాహసం పెద్దగా రుచించి ఉండదు. ఎందుకంటే వాళ్లు ఆ సాహసాన్ని పాశ్చాత్యదేశాలు ఏ విధంగా అర్థం చేసుకుంటాయో, దాని ఫలితం పాకిస్తానీ ఆర్థిక వ్యవస్థ పైన ఏవిధంగా ఉంటుందో, పాకిస్తానీ అంతర్జాతీయ 'డిప్లొమసీ' పైన ఏవిధంగా ఉంటుందో- ఇత్యాది విషయాలన్నీ ఆలోచించకతప్పదు.

ఆ బరువు బాధ్యతలు లేని సైనిక అధినేత ముజాహిదీన్‌లకు తుపాకులు ఇచ్చి కార్గిల్ సరిహద్దు దాటించి భారత్‌ను ఇబ్బంది పెట్టాలని ఆలోచన చేయడం సహజం. ఆ విధంగా కాశ్మీర్‌ను

గెలుచుకోవడం సాధ్యపడుతుందని ముషర్రాఫ్ భావించి ఉంటాడనుకోలేము. కానీ బాగా ఒత్తిడి పెట్టి ఇండియాను చర్చలకు లాగితే సియాచెన్ పై నుండి ఇండియా దిగిపోయేలాగ చేయవచ్చు నని ఆశించాడు.

ఆలోపలే అమెరికా ఆదేశాలకు తల ఒగ్గి నవాజ్‌షరీఫ్ 'కార్గిల్ యుద్ధాన్ని' ముగించేయడం ముషర్రాఫ్‌కు కోపం తెప్పించింది. అతనొక్కడికే కాదు, కార్గిల్ వ్యూహకర్తలయిన పాకిస్తానీ సైనికాధికారులందరికీ కోపం తెప్పించింది. పౌరప్రభుత్వం పనితీరు తమకు నచ్చనప్పుడు జోక్యం చేసుకొని కొన్నాళ్లు పగ్గాలు తమ చేతిలోకి తీసుకొని పౌరపాలనను 'దారిలోకి' తెచ్చే సంప్రదాయం మేదైతే యాభైఏళ్లుగా పాకిస్తానీ సైన్యం సంప్రదాయంగా ఉందో, దానిననుసరించి పర్వేజ్ ముషర్రాఫ్, అతని తోటి సైనికాధికారులు రంగంలోకి దిగారు.

ముషర్రాఫ్‌ను నవాజ్‌షరీఫ్ బర్తరఫ్ చేసి

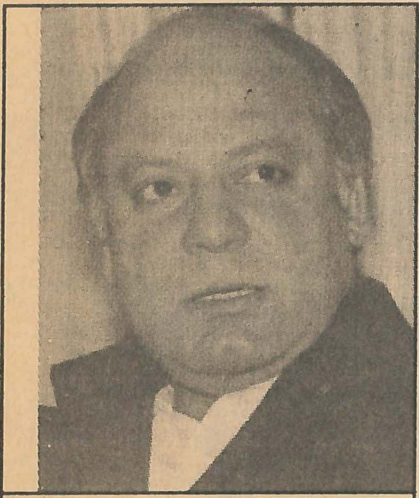

పాక్ ప్రధాని నవాజ్ షరీఫ్

నందుకు ప్రతీకారంగా ముషర్రాఫ్ అతనిని తొలగించాడన్న అభిప్రాయం 12 వ తేదీనాటి సంఘటనలను బట్టి కలుగుతుంది. కానీ అది విషయాన్ని తలకిందులుగా చూడడమేనని కొంచెం ఆలోచిస్తే అర్థం అవుతుంది. పాకిస్తాన్‌లో పౌరప్రభుత్వాన్ని తొలిగించి సైనిక పాలన నెలకొల్పే అవకాశం ఉందనీ అది అవాంఛనీయమనీ అమెరికా ప్రభుత్వ ప్రతినిధి ఒకరు కొన్ని వారాల క్రితం అన్నారు. అది కేవలం గాలిమటకాదని తరువాతి పరిణామాలను బట్టి అర్థం అవుతుంది. పాకిస్తానీ సైనిక నేతలు అటువంటి ఆలోచనలతో ఉన్నారు. దానిని నివారించడానికి నవాజ్ షరీఫ్ పర్వేజ్ ముషర్రాఫ్ దేశంలో లేని సమయంలో అతనిని బర్తరఫ్ చేసి తనకు సన్నిహితంగా ఉన్న వ్యక్తిని ఆ స్థానంలో కూర్చోబెట్టాడు. ముషర్రాఫ్ ఎక్కివస్తున్న విమానాన్ని కరాచీలో దిగనీయకుండ దేశం బయట (బహుశా ఇండియాలో) దిగే ఏర్పాటు చేసాడు. ముషర్రాఫ్‌ను అరెస్టు చేసి బంధించమని సింద్ రాష్ట్ర ఐజిని ఆదేశించాడు.

అప్పటికే నవాజ్ షరీఫ్ నుండి పాకిస్తాన్‌ను 'కాపాడడానికి' సమాయత్తమయి ఉన్న సైన్యం ఇంక ఆలస్యం చేయకుండా షరీఫ్ ఆటకట్టేసింది. తమచర్యలకు కారణాలుగా చూపించడానికి ఒకటేమిటి అనేకం లేకపోలేదు. నవాజ్ షరీఫ్ సుప్రీంకోర్టు నుండి పత్రికావ్యవస్థ దాకా అన్నిటితోనూ ఇష్టం వచ్చినట్లు ఆటలాడుకున్నాడు. తనకునచ్చని నాయమూర్తులతో ఘర్షణకు దిగాడు. తన మనిషిని దేశప్రధాన న్యాయమూర్తిగా నియమించాడు. తనను విమర్శించే పత్రికలను మూసేయించాడు, సంపాదకులను అరెస్టు చేయించాడు. అతని నుండి ప్రజాస్వామ్యాన్ని 'కాపాడడం' అవసరమే మరి! ఎటొచ్చీ కాపాడే వారెవరు, కాపాడే పద్ధతి ఏమిటి అన్నది ప్రశ్న.

సైనికపాలన ఎక్కువకాలం నెలకొనబోదని త్వరలోనే పౌరప్రభుత్వానికి అధికారం అప్పగిస్తామనీ పర్వేజ్ ముషర్రాఫ్ అన్నాడు. పౌరప్రభుత్వాలను తొలగించి అధికారం హస్తగతం చేసుకున్న సైనిక అధికారులందరూ ఈ మాటే అంటారు. గతంలో అయూబ్‌ఖాన్ అన్నాడు, యాహ్యాఖాన్ అన్నాడు, జియాఉల్ హక్ అన్నాడు. కాబట్టి అప్పగించేంత వరకు చెప్పలేం.

ఒకవేళ 'అంతర్జాతీయ ఒత్తిడి' అని పిలవబడే అమెరికా ఒత్తిడికి లొంగి పౌరప్రభుత్వానికి అధికారం అప్పగించినా అది ఎన్నికయిన ప్రభుత్వమే కావాలనేమీ లేదు. తాను ఏరి ఎంపిక చేసిన పౌరప్రభుత్వానికి అప్పగించవచ్చును. పర్వేజ్ ముషర్రాఫ్ కనికరిస్తే అధికారం అందుకోవడానికి పాకిస్తానీ రాజకీయ ప్రముఖులు సిద్ధంగా ఉన్నారు. లండన్‌లో ఉన్న బేనజీర్ భుట్టో ఇప్పటికే సంకేతాలు పంపిస్తున్నది. వెనక్కిపోయి తనమీద, తన భర్త మీద ఉన్న కేసులన్నీ కొట్టేయించుకోవడానికి ఆమెకు ఇంత కంటె మంచి అవకాశం దొరకదు. ఇతర పాకిస్తానీ నాయకులు కూడా ముషర్రాఫ్ కరుణకోసం లైన్‌కట్టారు.

నియంతలు, వారు ఎంపిక చేసిన వారు, నీతిమంతులన్న నమ్మకమేమీ లేదు కాబట్టి ఎంత అవినీతి పరులయినా ప్రజలకు ఏదో ఒక మేరకు జవాబుదార్లయిన ఎన్నుకోబడ్డ ప్రజాప్రతినిధుల పాలనేమేలు. వీళ్లు కనీసం శాశ్వతంగా కుర్చీలు ఆక్రమించుకొని కూర్చోలేరు. అయిదేళ్ల కొకసారి కుర్చీదిగి రావాల్సి ఉంటుంది.

కానీ పాకిస్తాన్ ఇవాళ ఉన్న పరిస్థితిలో దండం చేతపట్టుకున్న వాడే తగిన పాలకుడన్న అభిప్రాయం ప్రజలలో గట్టిగా ఉండే అవకాశం ఉంది. మతం పేరిట ఏర్పడిన పాకిస్తాన్‌ను మతం సమైక్యంగా ఉంచలేక పోయింది. మతాన్ని దాటి వేరే భూమికను ఆవిష్కరించుకొనూలేకపోయింది. పంజాబీ పెత్తనంపట్ల సర్వత్రానిరసన, ప్రస్తుత భారత భూభాగం నుండి వలస వచ్చిన మోహాజిర్‌లకు స్థానికులకూ మధ్య ఘర్షణ, బలూచీ పుష్తూ వేర్పాటువాదం, సున్నీషియా ఘర్షణలు, కాశ్మీరీల అసంతృప్తి - ఇవి వేరే ఏ దేశంలోనూ లేని కొత్త సమస్యలు కాకపోవచ్చును గానీ ఆఫ్ఘనిస్తాన్ అంతర్యుద్ధంలో పాకిస్తాన్ తల దూర్చి తాలిబాన్ మిలిటెంట్లను తయారుచేసిన చారిత్రక ఘట్టం ఫలితంగా ఈ ఘర్షణలన్నీ సాయుధ రూపం తీసుకున్నాయి. పాకిస్తాన్‌లో ప్రతీ ఇంట్లోనూ కాకున్నా ప్రతీ రెండవ యింట్లోనూ ఆయుధాలుంటాయి. ఈ పరిస్థితి మొదటినుండీ ఉన్నది కాదు. గడిచిన దశాబ్ధాకాలంలో పెరిగింది. ఈ ఆయుధాలు రకరకాల అతివాదానికీ, పిడివాదానికీ ఆలంబనమయ్యాయి. దీని ఫలితంగా నెలకొన్న భయాందోళనలు సైనిక పాలనే తగునన్న అభిప్రాయానికి సులభంగా తావియ్యగలవు.

అది చాలా దురదృష్టకరం. సమస్యలు తీవ్రస్థాయిలో ఉన్నాయి కాబట్టి స్వేచ్ఛకు కొన్నాళ్లు

పాక్ ఆర్మీ చీఫ్ పర్వేజ్ ముషర్రాఫ్

సెలవు ఇద్దామన్నది తరుచుగా వినిపించే అభిప్రాయమయినప్పటికీ చాలా తప్పుడు అభిప్రాయం. సమస్యలు తీవ్రస్థాయిలో ఉన్నప్పుడే స్వేచ్ఛ మరింత అవశ్యం. సమస్యల పరిష్కారానికి అవసరం. సమస్యల, సంక్షోభాల తీవ్రత పేరు చెప్పి అధికారం చేజిక్కించుకున్న సైనిక నియంతలు పరిష్కరించిన సమస్య ఒక్కటి కూడా సమకాలిన చరిత్రలో కనిపించదు. చాలా ఏళ్ళుగా బర్మా (మయన్మార్)ను ఏలుతున్న సైనిక పాలకులను ఉదాహరణంగా తీసుకోవచ్చు. రాజకీయ కార్యచరణకూ సంవాదానికీ స్వేచ్ఛ ఇచ్చే ప్రజాస్వామ్యమే ఏమేరకైనా పరిష్కరించగలుగుతుంది. అప్పటికీ పరిష్కారం కాకపోతే దానికి వేరే కారణాలు ఉండవచ్చు.

ఇవ్వాళ చాలామంది పాకిస్తానీలు ఆందోళన చెందుతున్నది ఆదేశ ఆర్థిక పరిస్థితి గురించి. పాకిస్తాన్ ఆర్థికవ్యవస్థ దివాలా తీయడానికి సిద్ధంగా

ఉందని ఆదేశ నాయకులు బాహాటంగానే అంటున్నారు. పాకిస్తాన్‌ది మొదటి నుండి కూడా మనకంటే పరాధీనమైన వ్యవస్థ. ప్రస్తుత 'గ్లోబలైజేషన్' వాతావరణంలో ఇది మరింత పెరిగింది.

పేదరికం విషయంలో పాకిస్తాన్ మనకంటె రవ్వంత మెరుగే. బ్రిటిష్ వాళ్లు అప్పటి అవిభక్త పంజాబు రాష్ట్రంలో సింధు ఉపనదులపైన తవ్విన నీటిపారుదల కాలవలు ఎక్కువగా పాకిస్తాన్‌కు పోయాయి. అయితే భూసంస్కరణల వంటి సంక్షేమ చర్యలు మనదగ్గర అమలయిన మేరకు కూడ పాకిస్తాన్‌లో అమలు కాలేదు. అందువల్ల ఆర్థిక అసమానతలు బహుశా మనకంటే ఎక్కువే. స్త్రీల హక్కుల విషయంలో అనేక ఇతర ముస్లిం దేశాలకంటే కూడా పాకిస్తాన్‌లో ఛాందసం ప్రభావం ఎక్కువ. పాకిస్తానీ సమాజంలో తుపాకులు విరివిగా దొరుకుతుండడంతో ఈ ఛాందస వాదాన్ని కాదని తమ కనీస స్వేచ్ఛ నిలబెట్టుకోవడానికి ప్రయత్నించిన స్త్రీలు తుపాకి తూటాలకు బలయిన సంఘటనలనేకం జరుగుతున్నాయి.

అసలే అంతంత మాత్రంగా ఉన్న ఆర్థిక వ్యవస్థకు రక్షణవ్యయం ఒకపెద్ద భారం. పాకిస్తాన్‌కు భారతదేశంతో తప్పవేరే ఏ దేశంతోనూ యుద్ధ ప్రమాదం లేదు. అయితే భారతదేశం రక్షణమీద ఎంత ఖర్చు పెడితే అంత తానుకూడా ఖర్చు పెట్టాలంటే అది పాకిస్తాన్‌కు పెద్ద భారం. మన పాలకులు అణుబాంబు పేల్చినప్పుడు ఒక అమెరికా విలేకరి ఇదే పర్వేజ్ ముషర్రాఫ్‌ను 'ఇక మీరు కూడా బాంబు పేలుస్తారా' అని అడిగితే 'పేల్చి ఏం చేయమంటారు? గడ్డి తిని బతకమంటారా?' అన్నాడు. భారత్‌తో వైరం పాకిస్తాన్‌ను ఆ స్థితికి నెడుతున్నది.

అయినప్పటికీ దానినుండి బయటపడడం మన రాజకీయ పార్టీలకు సాధ్యం కానట్టే పాకిస్తానీలకూ కాదు. 'కాశ్మీర్‌లో ఒక్క అంగుళం కూడా పాకిస్తాన్‌కు ఇవ్వం' అని ప్రకటించడం భారత రాజకీయాలలో తప్పని సరి ప్రతిజ్ఞ అయినట్టు, ఎప్పటికైనా కాశ్మీర్‌ను భారత్ నుండి విముక్తం చేస్తాం' అని పదే పదే ప్రకటించడం పాకిస్తాన్ రాజకీయాలలో తప్పనిసరి. మనదేశంలో కాశ్మీర్‌కు చాలా దూరం ఉన్న ప్రాంతాలున్నాయి కాబట్టి కాశ్మీర్ ప్రాముఖ్యం కొంత తక్కువ ఉంటుంది. పాకిస్తాన్‌లో అట్లాకాదు.

కాశ్మీర్‌ను ఒకరి బారినుండి ఒకరు 'రక్షించడం' 'విముక్తి చేయడం' అనేవి అర్థం లేని మాటలనీ, తమకు ఏంకావాలో కాశ్మీరీలు నిర్ణయించుకుంటారనీ ఈ రెండు దేశాలూ ఒప్పుకోగలిగిన నాడు నిరర్థకమైన ఈ కొట్లాటనిలిచి పోతుంది. అది ఈ రెండు దేశాలకూ-ముఖ్యంగా చిన్న దేశమైన పాకిస్తాన్‌కు - చాలా మేలు చేస్తుంది. కానీ ఆ రోజు దగ్గర్లో లేదు. ఈ లోపల మన దేశ రాజకీయాలలో హిందుత్వవాదుల ప్రాబల్యం పెరగడం, పాకిస్తాన్‌లో సైనిక పాలన నెలకొనడం ఆ సుదినాన్ని మరింత దూరం చేయగలదు.

మనదేశంలో చాలామంది పాకిస్తాన్‌లో నెలకొన్న సైనిక పెత్తనాన్ని మన (అంటే భారతరాజ్యం) ప్రయోజనాలకు అనుకూలంగా ఏవిధంగా మలచుకోవచ్చు నన్న కోణం నుండి చూడబోతారు. మనం ప్రజాస్వామ్యాన్ని నిలబెట్టుకోగలిగిన విజ్ఞులుగానూ పాకిస్తానీలు అదిచేతకాని వారు గానూ కనిపించడం అంతర్జాతీయ రంగంలో మన ప్రతిష్ఠను పెంచుతుందని సంతోషిస్తారు. దీనివల్ల కాశ్మీర్ విషయంలో మన వాదన బలపడుతుందని ఆశిస్తారు. సైనిక పాలన కారణంగా ప్రపంచబ్యాంకు, అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి సంస్థ మొదలయిన ఆర్థిక, ద్రవ్య సంస్థలు పాకిస్తాన్ పైన ఒత్తిడి పెంచబోతాయనీ ఆ ఒత్తిడికి తట్టుకోలేక, ప్రజాస్వామ్య ప్రక్రియను పునరుద్ధరించనూలేక పాకిస్తాన్ బలహీన పడుతుందనీ ఆనందిస్తారు. ఇప్పటికే పత్రికల సంపాదకీయాలోనూ, వార్తా వ్యాఖ్యలలోనూ ఈ ధ్వని వినవస్తున్నది.

కానీ మనం తరచుగా ప్రకటించుకునే సంస్కృతి, నాగరికత మనలో నిజంగా ఉంటే మనం బాధపడవలసింది పాకిస్తానీల గురించి. హింస, సంక్షోభం, అణచివేతలకు నిలయమయిపోయిన పాకిస్తానీ సమాజాన్ని గురించి ప్రజాస్వామ్య సంప్రదాయలు కొంతమేరకయినా పాకిస్తాన్‌లో స్థిరపడి ఉండగలిగితే వీటికి కాలక్రమంలోనయినా పరిష్కారం దొరికేదేమో. కానీ పాకిస్తానీ రాజకీయాలు ప్రజాస్వామ్య రూపంలో ఉన్నప్పుడు సహితం ఆ ప్రజాస్వామ్యం అస్థిరంగానే ఉంటున్నది. పాలకపార్టీనీ, వ్యక్తులనూ వ్యతిరేకించేవారిపైన అణచివేత, ప్రజాస్వామ్య సంస్థలలో నిరంతర జోక్యం, ప్రజల రాజకీయా హక్కుల నిరాకరణ, అక్కడ నిత్యజీవిత వాస్తవాలుగా ఉన్నాయి.

కాశ్మీర్‌ను ఒకరి బారినుండి ఒకరు 'రక్షించడం' 'విముక్తి చేయడం' అనేవి అర్థం లేని మాటలనీ, తమకు ఏంకావాలో కాశ్మీరీలు నిర్ణయించుకుంటారనీ ఈ రెండు దేశాలూ ఒప్పుకోగలిగిన నాడు నిరర్థకమైన ఈ కొట్లాటనిలిచి పోతుంది. అది ఈ రెండు దేశాలకూ - ముఖ్యంగా చిన్న దేశమైన పాకిస్తాన్‌కు- చాలా మేలు చేస్తుంది.

ఇప్పుడు ఆ మాత్రం ప్రజాస్వామ్య రూపం కూడా లేకుండా సైనిక పాలన నెలకొనింది. పాశ్చాత్య దేశాల ఒత్తిడి వల్ల గానీ వేరే ఏ కారణంగా గానీ సైన్యం తాను చేజిక్కించుకున్న అధికారాన్ని పౌర ప్రభుత్వానికి ఒకవేళ రేపోమాపో అప్పగించినా అది సైన్యం ఎంపిక చేసిన పౌరప్రభుత్వం మాత్రమే అవుతుంది. ప్రజలు ఎన్నుకున్నది కాదు.

ఈ పరిస్థితి వల్ల మనకేమైనా యుద్ధ ప్రమాదం పెరుగుతుందా అని ఆందోళన చెందే వారున్నారు. నిజానికి భారత్‌లో ఎక్కువ మంది మెదళ్లలో ఉన్నది ఈ ప్రశ్నే. దీనికి స్పష్టంగా జవాబు చెప్పడ కష్టం. కార్గిల్ ఓటమి వల్ల పాకిస్తానీ సైన్యం అవమానంతో రగలిపోతున్నదనీ, ప్రతీ

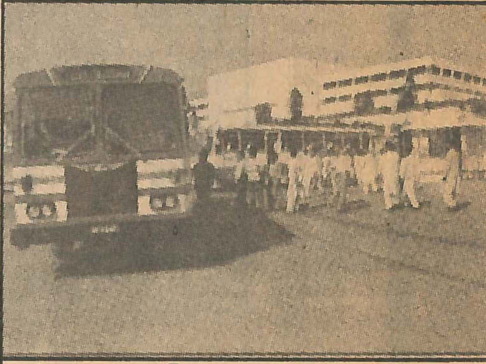

పార్లమెంటు హౌస్‌నుంచి తరలిపోతున్న సిబ్బంది

కారం తీర్చుకునే ప్రయత్నం చేస్తుందనీ మనవాళ్లు చాలామంది అంటున్నారు. అది నిజమే అనుకున్నా భారతసైన్యం, ప్రభుత్వం మొన్నటి వేసవి కంటె ఇప్పుడు చాలా అప్రమత్తంగా ఉన్నాయని వారికి తెలియకపోదు. అంతేకాక అవినీతిపరులు, అసమర్థులు అయిన రాజకీయ నాయకుల నుండి పాకిస్తాన్‌ను కాపాడి క్షాళన చేసే కర్తవ్య మేదయితే పర్వేజ్ ముషర్రాఫ్ తన బాధ్యతగా తాను ప్రకటించుకున్నాడో దానికేవారు ప్రాముఖ్యం ఇయ్యవచ్చు. ఒకవేళ యుద్ధం చేయాలన్న ఉబలాటం పెరిగినా దానికి కారణం వారి దుస్సాహసం అనేకంటే మన హిందుత్వ వాదపాలకుల అణుబాంబు ప్రయోగం అనవలసి ఉంటుంది. మనం అణ్వస్త్ర ప్రయోగాన్ని చేపట్టి, వారికి కూడ దానికి తప్పనిసరి చేసి సైనిక సాహసాలు చేసే అవకాశాన్ని పెంచాము. దానికిప్పుడు వగచి ప్రయోజనం లేదు.

పాకిస్తాన్‌లో ప్రజాస్వామ్య ప్రక్రియ బలపడడానికి ఏ మేరకు తోడ్పడ గలిగితే ఆ మేరకు తోడ్పడడం ఘనం చేయగలిగింది, చేయవలసింది. మన స్వార్థం కోసంకాదు. మనకు సామాజికంగా, సాంస్కృతికంగా అతి సన్నిహితులైన ఆ పొరుగు ప్రజల శ్రేయస్సుకోసం. కానీ, పాకిస్తాన్ ఏ కష్టంలో ఇరుక్కొన్నా అది మనకు మేలని సంతోషించే శత్రు వాతావరణం బాగా పెరిగిన ఈ దేశంలో ఈ కోణం నుండి చూసే వారెందరు? ■